

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Татяна Димова Славова

член на Научно жури за защита на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен „доктор“ (заповед 30/23.01.2017 г.)

Научна област: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1. Филология – Български език (Старобългарски език)
Българска академия на науките, Кирило-Методиевски научен център

Тема на дисертационния труд: Ветхозаветните четива за Страстната седмица в старобългарската богослужебна и небогослужебна книжнина

Дисертант: Андрей Стефанов Бобев

Научен ръководител: доц. д-р Татяна Мострова

През последните години се забелязва възроден интерес към библейската проблематика и в частност към средновековните славянски преводи на старозаветни книги, в чието разработване голям принос има Кирило-Методиевският научен център. Представеният за защита дисертационен труд е част от тази изследователска традиция, темата му е несъмнено актуална и значима. В същото време тя е обозрима като обект, предмет и цел на проучване, защото е съсредоточена върху един устойчив състав от старозаветни текстове, предназначен за православно богослужение в Страстната седмица и включва по-конкретно паримииите за Велики петък на Утрения (Зах. 11:1–13) и за Велика събота на Вечерния (Бит.1:1–13, Иона1:1–16; 2:1–11; 3:1–10; 4:1–11; Соф. 3:8–15; Бит. 22:1–18).

Дисертацията съдържа 571 с. и се състои от Увод, четири основни части (с. 7–480), изводи (с. 481–489), използвана литература (с. 490–515) и пет приложения (с. 516–56).

Първата част на труда (с. 7–30) въвежда старозаветния лекционарий като богослужебна книга от различни гледни точки – съдържание, произход, разновидности на лекционарната практика, формиране и състав на византийския Профитологий и на славянския Паримейник. Прави впечатление добрата библиографска осведоменост на Андрей Бобев – той не просто цитира чуждите трудове (библиографията обема 25 с.), а ги осмисля и анализира в детайли, което му позволява да представи критично и лично историята на Паримейника като книжовен и богослужебен състав и в единство, и в развой.

Във втората част на своя труд *Методически аспекти на изследването* (с. 31–48) дисертантът представя най-напред своите славянски източници – общо 104 ръкописа (23

Паримейника, 38 небогослужебни библейски ръкописа, 14 триода, 15 псалтира, 11 минея, 2 сборника, 1 часослов), по-голямата част от които (70) са използвани по дигитални копия, микрофилми, снимки и в оригинал. Това е внушителен корпус от сбирките на множество книгохранилища, който свидетелства за безспорните умения и подготовка на Андрей Бобев да работи с ръкописи, да извършва лингвистичен прочит на текст по различни преписи от различни редакции в широк хронологически обхват (XII – XVIII в.), писани с различни почерци. Едни от привлечените ръкописни свидетели се проучват текстологически за първи път толкова детайлно, а други изобщо се обследват за първи път. Дисертантът избира колацията като форма на своето едиторско и изследователско представяне, тъй като тя предава цялата (а не избрана) информация за съдържанието на паримиите в използваните ръкописи и отрязва всички значещи разночетения (морфологични, синтактични, лексикални) – по изключение се коментират фонологични, ортографски и правописни разлики, но само ако носят текстологична информация.

Най-съществената част от дисертацията на Андрей Бобев, озаглавена *Текстологически и езикови особености на избраните перикопи* (с. 49–420), представя колация с коментар на избраните за проучване паримии, преимуществено от Книга Битие и Книга на пророк Иона. И до днес с най-голяма тежест в изследователската традиция върху Книга Битие са трудовете на А. Михайлов, факт е обаче, че дисертационното проучване продължава успешно неговите достижения. Привличането на нови ръкописни свидетели и методът на пълната ексцерпция дава възможност на докторанта да допълни и доразвие наблюденията на руския учен. За мен е особено важно, че наред с такива причини за появата на разночетенията като сверката с гръцки, славянската лексикална синонимия, речевия узус, преписваческите грешки, самостоятелните преводачески/преписвачески решения, влиянието на съпътстващите текстове и т.н. в коментара на дисертанта присъстват и семантичната натовареност, смисловата диференциация, теологическото основание, библейската стилистика, християнската екзегеза. Наличието на тази гледна точка е едно от достоинства и спецификите на дисертационния труд, в който лингвистично-текстологичната информация е поставена в културно-исторически, богословски и богослужебен контекст. Това важи не само за изследването на паримиите от Книга Битие, но и за паримиите от пророческите книги, където е използван същият метод на работа. Подборът на тези паримии е сполучлив не само от богослужебна гледна

точка, но също и от компаративнотекстологична, доколкото изследователската традиция установява различна текстова история на Книгата на пророк Софония и Книгата на пророк Захария, от една страна, и на Книгата на пророк Иона, от друга. Някои от коментарите относно причините, породили разночетенията, обаче се нуждаят от прецизиране, например за Книга Битие: бел. 22 и 59 (става въпрос за редуване на синтетичен и аналитичен императив, а не за отстраняване на да-конструкции), бел. 617 (разночетението *сѣже* е от глагола *сѣщи* “протягам”, а не от *сѣсти* “поставям, полагам”), бел. 665/666 (замяната на *рѣкѣ твоѣ* с *рѣкы твоѣ/ твоѣи/ своѣи/ своѣ/ своѣ* е не замяна на ед. с мн. ч., а на вин. с род. п.); относно Книга на пророк Иона: бел. 299 (глаголът е *чисти*, а не *чѣтити*).

В четвъртата част на труда (*Екскурси*, с. 421–480) проличава в най-голяма степен личното отношение и нестандартният (за едно класическо дисертационното изследване) подход на Андрей Бобев към темата. Той изгражда собствен терминологичен апарат, неудовлетворен от терминологичния разнобой в съвременната славянска библеистична текстология. Каквито и различия, дори несъгласия да имам спрямо отделни термини, приветствам изработването на подобен апарат, което още веднъж показва необходимостта от актуализиране на терминологията в днешната славянска текстология. В тази връзка препоръчвам на дисертанта да се запознае с някои публикации на У. Федер¹, с чийто методологически колационен подход той има общи пресечни точки. В контекста на терминологичния апарат Андрей Бобев коментира важни теоретични постановки и понятия (вариант, дублет, лексикален синоним, лема, редакция), като търси причините за варирането в библейските текстове, представя своята лична интерпретаторска гледна точка и акцентира върху проблемни моменти в съвременните техники за анализ. Специално внимание отделя на едиционните принципи, използвани в привлечените за съпоставка издания на гръцките и латинските текстове. И тук личи познаването на изследователската традиция, пречупена и осмислена през личния му поглед.

Специално внимание заслужават петте Приложения, свързани с изворовия материал, и особено № 1 (Списък на славянските преписи на Паримейника) и № 3 (Списък на южно- и източнославянските кирилски небогослужебни библейски преписи). Първото

---

¹ La textologie slave. Славянската текстология. – В: Хиляда години като един ден. С., 2005, 6–24. La pratique textologique. Текстология в действие, 25–45. Конструкция еталона – предпосылка реконструкции текста, 46–52.

приложение съдържа археографски данни с библиография за 100 славянски паримейника от ръкописни сбирки на двадесетина книгохранилища (Швеция, Сърбия, Русия, Украйна, Естония, България, Хилендар), като превъзхожда с над 40 преписа най-пълния досега известен списък. Приложение № 3 представя каталожно и библиографско описание на 259 славянски чети-преписи на старозаветни книги до XVII в. от фондовете на различни библиотеки и този брой надвишава двукратно съдържанието на най-популярния списък на небогослужебни старозаветни преписи (Матиесен, 1983 г.). В това приложение по отношение на небогослужебното *Лавърско петокнижие (l 141)* би трябвало изрично да се посочи, че паримейните са взети от архаичен Паримейник (А. Михайлов), което обяснява по-особеното място на ръкописа сред чети-преписите и констатациите на Бобев, че текстовата форма на *l 141* е в особена близост с богослужебните преписи. Всички Приложения са много полезни справочници за всеки специалист в полето на славянското старозаветно ръкописно наследство.

Дисертантът има 8 публикации по темата на своя труд, отпечатани в научна периодика и научни сборници в България и чужбина. С доклади по темата на дисертацията е участвал в 17 различни национални и международни форуми. Авторефератът отразява коректно и адекватно съдържанието, най-значимите аспекти на изследването и приносите.

Заклучение

Представеният дисертационен труд съдържа приноси към различни сфери на средновековното филологическо и богословско познание – старобългарския превод на старозаветни книги, библейската терминология, средновековната славянска текстология, старозаветната славянска археография. Изследването представя своя автор като изследовател с аналитични умения, оригинални виждания и способност за самостоятелни научни изследвания. Дисертацията притежава необходимите качества и отговаря на изискванията на чл. 6 (1, 2, 3) от ЗРАСБ и на чл. 27 от Правилника за прилагане на ЗРАСБ. Затова ще гласувам положително на Андрей Бобев да бъде присъдена образователната и научната степен „доктор“.

18.03.2017 г.

проф. дфн Татяна Славова